

La Catalunya del mal rotllo

ADOLF BELTRAN XANDRI

HISTÒRIA

Agustí Alcoberro,
Pirates, bandolers i bruixes.
BARCANOVA.
Barcelona, 2004.

Seria estrany que, un dia o un altre del Fòrum, a cap dels seus oficials no se li acudeixi afalagar la ciutat amfitriona sense citar Cervantes i el seu *archivo de cortesía*. S'escauria perfectament amb la imatge angelista dels barcelonins que divulga universalment l'alcalde Clos i amb la retòrica més aviat rebullida que l'acompanya. Qui n'estigui embafat pot trobar un cert descans en l'últim llibre d'Agustí Alcoberro (Pals, 1958), catedràtic d'institut i professor d'història moderna a la Universitat de Barcelona. Precisament Cervantes, en concret un passatge del *Quixot*, li serveix a Alcoberro per introduir el lector a la Catalunya dels segles XVI i XVII. Poc abans d'arribar a Barcelona, el cavaller i Sancho Panza fan nit en un bosc. L'endemà, encara fosc, l'escuder descobreix a les palpenes els peus d'un grapat de cadàvers que pengen dels arbres. Aleshores el *Quixot* el tranquil·litza: són una colla de bandolers... "que por aquí los suele ahorcar la justicia cuando los coge, de veinte en veinte y de treinta en treinta; por donde me

doy a entender que debo estar cerca de Barcelona". Aquest era el pa que s'hi donava. I encara al *Quixot* li vagarà conèixer el bandoler Perot Rocaguinarda i de retruc el noble nyerro que l'empara i la seva casa fallaçment embruixada; i de participar en la persecució d'una fusta barbaresca... Molt lluny del tòpic en voga avui, en què els catalans semblem els proveïdors mundials de bon rotllo, segons l'expressió de Vicenç Villatoro, la Catalunya de l'era moderna tenia fama de violenta, bel·licosa, indòmita.

Un país infestat de pirates, bandolers i bruixes. Mal rotllo.

A partir d'aquesta introducció literària, Agustí Alcoberro dedica tres capítols monogràfics a la pirateria, el bandolerisme i la bruixeria, que són la revisió i l'ampliació d'obres seves anteriors. Escrit per un especialista i concebut per a un públic ampli, el llibre resulta lleuger i alhora substancial. De retruc desfà el tòpic del suposat pacifisme congènit dels catalans. També contradiu la idea, "encara molt generalitzada", que la

Catalunya moderna era un país decadent. La reacció contra l'amenaça del pirata i el cors, per exemple, va ser més eficaç del que se sol admetre. L'expansió otomana havia transformat la Mediterrània "d'un llac cristià en un mar perillós" i, a mitjan segle XVI, les falconades van arribar a tenir dimensions apocalíptiques: el 1543 Cadaqués i Palamós van ser a punt de desaparèixer. Quinze anys més tard Ciutadella, a Menorca, va perdre els seus quatre mil habitants, la majoria capturats i

venuts com a esclaus, la resta a mata-degolla. Davant d'aquests daltabaixos, el país es va mobilitzar, va organitzar milícia i va construir muralles i torres de guaita que encara avui són visibles.

Si la pirateria té causes geoestratègiques, el bandolerisme és un fenomen d'arrels autòctones: la crisi del règim feudal, el conflicte institucional amb la monarquia austriacista, la davallada econòmica del XVII... Sense oblidar que aquest era un país plagat d'armes: 70.000 pedrenyals en 100.000 cases, segons ha calculat Pierre Vilar. Perot Rocaguinarda i Serrallonga són productes d'aquest brou. No res de bandits generosos, justiciers, progressistes *avant la lettre*... A l'estudi que Alcoberro dedica a la literatura que han generat els bandolers no hi trobem pas *rebels primitius* ni *robinhoods*, almenys fins als romanços idealitzats del segle XIX. Al seu temps, el bandoler provocava admiració i temor.

Tampoc en el cas de la bruixeria el llibre d'Alcoberro no és tòpic. Constata que l'Església havia fanatitzat la societat catalana, com les diverses societats europees; però la caça de bruixes va sortir de baix. La majoria de víctimes de la repressió van ser penjades, que era el sistema d'execució municipal; la Inquisició les hauria cremades. Entre el 1616 i el 1622 té lloc el pitjor holocaust: 400 morts. És una època de crisi general, també de temps inclement: glaçades a l'hivern, torrentades a la tardor. Escriu Alcoberro: "Per al pagès que perdia la collita, el bestiar, o un fill, aquests mals exigien trobar un culpable, aplicar una sentència". Mal rotllo.

AGUSTÍ ALCOBERRO ENS PARLA DE PIRATES, BRUIXES I BANDOLERS

ASSAIG

Diversos autors, Víctor Balaguer i el seu temps. Pròleg de Sixte Morat. Presentació de Montserrat Comas i Güell. PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT. Barcelona, 2004.

A Víctor Balaguer (Barcelona 1824 - Madrid 1901), polític i historiador liberal i progressista, se'l coneix poc. Segons Montserrat Comas i Güell aquesta és la principal conclusió a què es va arribar durant el seminari sobre el polític català celebrat el mes de maig del 2001 a Vilanova i la Geltrú. Balaguer va ser un home curiós, un erudit que abandonà els estudis de dret per dedicar-se a la literatura i al periodisme. Va fundar, entre d'altres, els diaris *El Catalán* i *La Corona de Aragón* i la revista *La Violeta de Oro*, i col·laborà en diferents publicacions periòdiques: *El Popular*, *La Antorcha*, *Diario de Barcelona*, etcètera. També va exercir de corresponsal de l'*El Telégrafo* als combats del Po i s'ha dit que va ser un precursor del periodisme de guerra. És cert que

fou un memorialista entusiasta de la causa italiana, de Garibaldi i de Cavour, i que va redactar unes cròniques apassionades: *Mis recuerdos de Italia*. Lector i traductor de llegendes romàntiques i medievals, va ser un divulgador romàntic de la història de Catalunya: *Història de Cataluña y de la Corona de Aragón*. Cal remarcar, però, que en els seus treballs històrics barrejà sovint els fets i les llegendes.

POETA I DRAMATURG

Amant de la poesia i defensor de la restauració dels Jocs Florals, els seus poemes en català van ser publicats en *Lo trobador de Montserrat* i en *Esperances i records*. Interessat, a més, pel teatre, va publicar *Tragèdies*, peces breus sobre fets memorables d'algun personatge històric i el drama *Los Pirineus*, musicat per Felip Pedrell i traduït al castellà, a l'alemany, a l'italià i a l'occità.

Va intervenir en la conspiració del general Prim, s'exilià

a França, on va viure des del 1865 fins al 1867, i després de la revolució del 1869 s'instal·là definitivament a Madrid, ciutat en la qual fundà la Biblioteca de Ultramar.

Amb els seus llibres i les seves col·leccions d'objectes personals, de pintures i escultures va crear la Biblioteca-Museu Balaguer a Vilanova i la Geltrú, institució a la qual va posar el lema "*Surge et ambulat*". Aquests dos verbs, tal com assenyala Isabel Maria Pascual Sastre, connecten amb l'esperança i el desig d'avançar que Balaguer trobava en l'esperit del Risorgimento i que ell invocava en els títols dels seus coneguts versos: "Desperta, ferro!", "Alzet, Llätser!".

Aquest volum, que conté les ponències presentades en el seminari, és útil per a qui vulgui conèixer l'aportació de Balaguer i, en certa manera, l'ideari de la Renaixença a Catalunya. Els estudis tracten diferents aspectes de la complexa personalitat política i

literària de Víctor Balaguer. El treball d'Oriol Pi de Cabanyes es refereix a la influència del *Risorgimento* en la seva obra, explica la relacions entre el seu *iberisme*, la Renaixença i el *Risorgimento* i manifesta: "No se'ns ha d'ocultar que darrere de l'activisme de Prim hi ha l'idealisme de Víctor Balaguer. Que fa teòricament compatibles la construcció d'una nació espanyola sota una monarquia constitucional de tipus federalitzant amb la llibertat dels diferents pobles que la constitueixen". El text de Ramon Grau i Fernández exposa *Les coordenades historiogràfiques* i comença el treball amb aquesta conclusió: "Víctor Balaguer fou l'historiador català més cèlebre del segle XIX, però també el més criticat de tots". L'estudi de Marina Cuccu presenta la relació de Balaguer i Itàlia des del 1848 fins al 1901, les seves connexions amb escriptors, polítics i diplomàtics italians i destaca el fet que la cultura italiana va ser una

font d'inspiració constant per a ell. Isabel Maria Pascual Sastre aprofundeix en el projecte polític *alternatiu* de Balaguer i el text de Joan Palomas tracta de la seva importància com a destacat representant dels interessos catalans a Madrid, analitza la faceta parlamentària del polític, la seva època de "diputat revolucionari" i de "senador vitalici" i valora la seva prolífica actuació en diferents estaments administratius, polítics i culturals.

LLUITA PATRIÒTICA

Des de la seva experiència de lluita patriòtica, des de l'enyor de la llibertat i des de l'esperança, Balaguer va compondre poemes que mostren un estil abrandat i alguns trets propis del romanticisme: "Passejaràs ta vista dolorida / per les ruïnes d'aquell sol sagrat, / i veuràs que ha perdut més que la vida / lo poble que ha perdut la llibertat". Amic de Frederic Mistral i admirador de Víctor Hugo, a qui interpel·la en els seus versos, alguna part de l'obra de Don Víctor fou estudiada i citada per autors tan importants com Valle-Inclán. "Ai Castella castellana/ no t'hagués conegut mai!".

Víctor Balaguer

TERESA POUS